

FUŠ – Film u školi predstavlja film
BIJEG PREKO GRANICE

Siječanj 2022.

OSNOVNE INFORMACIJE

Zemlja i godina proizvodnje: Norveška, 2020.

Trajanje filma: 92 min

Žanr: obiteljski, ratni

Režija: Johanne Helgeland

Scenarij: Maja Lunde, Espen Torkildsen

Direktor fotografije: John-Erling H. Fredriksen

Montaža: Jon Endre Mørk

Glazba: Stein Berge Svendsen

Zvuk: Nils Viken

Dizajn: Åsa Nilsson

Kostimografija: Anne Isene

Šminka: Nina Elise Johansen

Uloge: Anna Sofie Skarholt, Bo Lindquist-Ellingsen, Samson Steine, Bianca Ghilardi-Hellsten, Henrik Siger Woldene, Luke Neite, Julius Robin Weigel

Najava filma: <https://www.youtube.com/watch?v=Dt-ccqj4Pys&t=1s>

Prikladno za uzrast: 10+

Korelacija s nastavnim predmetima: povijest, hrvatski jezik, medijska kultura, etika, vjerouauk, sociologija, sat razrednog odjela...

Teme za raspravu: Drugi svjetski rat, antisemitizam, nacizam, holokaust, život i djetinjstvo u doba rata, diskriminacija, kulturne vrijednosti i religijska različitost, bratstvo, obitelj, prijateljstvo, domišljatost, hrabrost

Festivali i nagrade:

Filmski Festival Cinekid (Amsterdam)

Filmski festival Prisma (Göteborg)

Međunarodni filmski festival za djecu i mlade (Busan)

Festival židovskog filma (Philadelphia)

Europska filmska nagrada – Nagrada mlade publike za najbolji europski film za djecu 2021.

KRATAK SADRŽAJ

Norveška uoči Božića 1942. Roditelji male Gerde, pripadnici pokreta otpora, uhićeni su pod optužbom da skrivaju Židove iako u njihovom domu nije nitko pronađen. Gerda i njezin brat Otto ostaju sami i nedugo potom, u podrumu svojega doma, otkrivaju dvoje židovske djece, Saru i Daniela. Maleni Gerda i Otto morat će dovršiti ono što su započeli njihovi roditelji: pomoći Sari i Danielu da uteknu nacistima preko granice u neutralnu Švedsku.

Bijeg preko granice obiteljski je film o povjerenju i prijateljstvu, o strahu i velikoj hrabrosti mlađih ljudi. Uspješna norveška autorica za djecu i odrasle Maja Lunde (*Povijest pčela*, *Plavetnilo*, *Posljednji svoje vrste*, *Najkul društvo na svijetu*) napisala je scenarij za ovaj film koji se temelji na njezinoj istoimenoj nagrađivanoj knjizi iz 2012. godine.

JOHANNE HELGELAND rođena je 1973. Pripada prvoj generaciji filmskih redatelja Norveške filmske škole. Režira reklame, spotove te humoristične i dječje televizijske emisije. *Bijeg preko granice* njezin je dugometražni prvi film.

GLAVNE TEME

Bijeg i utočište, pomaganje jedni drugima, pokret otpora u Drugom svjetskom ratu, nacizam (nacional-socijalizam), nestali roditelji, braća i sestre, što je "ispravno" učiniti? pronalaženje povjerenja, oprost, isprika

PRIPREMNI ZADACI: DRUGI SVJETSKI RAT

Ključne činjenice za razumijevanje najvažnijih događaja u filmu:

- 1) Norveška je od 1940. do 1945. bila pod njemačkom okupacijom.
- 2) U Njemačkoj je prevladao nacistički način razmišljanja: vjerovalo se da su Židovi (i ne samo oni) inferiorni ljudi.
- 3) Nijemci su norveške Židove htjeli zarobiti i odvesti u nacističke koncentracijske logore.
- 4) Ako ste uspjeli pobjeći u Švedsku, bili ste sigurni budući da je Švedska tijekom rata bila neutralna zemlja.
- 5) Mnogi Norvežani podržavali su Nijemce, no neki su im se suprotstavljali i pokušavali pomoći Židovima, riskirajući svoje živote.
- 6) Gdje se nalaze Njemačka, Norveška i Švedska? Kolika je udaljenost od Haldena (mjesta odakle bježe djeca iz filma) do švedske granice?
- 7) Tko je bio Adolf Hitler?

RIJEČI / IZRAZI / SIMBOLI

- 1) Na početku filma vidimo Otta kako sudjeluje na lokalnom skupu nacista. Što je bio nacizam tijekom Drugoga svjetskog rata?
- 2) Per kaže da je „gotovo član pokreta otpora“. Što je bio pokret otpora tijekom Drugoga svjetskog rata?
- 3) Tijekom putovanja u Švedsku djeca pokušavaju pronaći nekoga po imenu Johansen, koji ne poznaje granice. Što znači biti pilot?
- 4) Gerda u skloništu priča priču o trojici mušketira, ističući vrline svakog od njih i njihovu krilaticu koja ih usmjerava prema zajedničkom cilju - Svi za jednog, jedan za sve! Što ona znači i zašto dobro pristaje djeci u filmu?
- 5) Prije odlaska u zatvor, Gerdin i Ottov otac kaže djeci da su im božićni darovi u podrumu. Nakon nekog vremena Gerda shvaća da je njezin otac time mislio na Daniela i Saru. Jeste li ikada razmišljali o prijateljstvu kao daru? U kojem se smislu susret s drugom osobom može smatrati darom?
- 6) U filmu nailazimo na više simbola. Što je to simbol? Na primjer, na kraju filma Gerda i Sara po drugi put uspoređuju veličinu svojih ruku. Gerda tada kaže: „Narasla si“. Može li to značiti i nešto više osim od toga da je Sarina ruka postala veća u posljednjih nekoliko dana? Što je s Danielom i Ottom? Na kraju filma njih dvoje razmjenjuju cipele? Može li taj čin također nešto simbolizirati? Osim toga, neprestano gledamo isječke orla u letu iznad šume kroz koju djeca bježe. Je li moguće da ovaj orao ima neko značenje?

PROTAGONISTI FILMA (BRAĆA I SESTRE)

Sarah i Daniel

Sarah i Daniel dvoje su židovske djece koja su bez roditelja prisiljena pobjeći od nacista. U Švedskoj ih čeka otac. Bijeg su planirali već duže vrijeme, tako da Daniel zna da mora doći u kontakt s norveškim pokretom otpora, što je vrlo opasan pothvat. Daniel je stariji od Sare i shvaća da je odgovoran za svoju sestru. Vjeruje svojoj intuiciji, djeluje brzo i kritički razmišlja. Nerado vjeruje drugima. Sarah je najmlađa od djece u grupi. Samouverena je, lako sklapa prijateljstva i ima povjerenja u drugu djecu. Ona također vjeruje u njihovu zajedničku snagu. Sviđa joj se Gerda i njezin način proslave Božića. Uvijek ulijeva nadu drugima, čak i u naizgled bezizlaznim situacijama.

Gerda i Otto

Gerda i Otto dvoje su djece koja će saznati da njihovi roditelji i njihova teta potajno rade za norveški pokret otpora i redovito pomažu ljudima da pobegnu u Švedsku. Gerda je vrlo odlučna, prijateljska i hrabra. Voli pričati priče i jako joj se sviđaju Tri mušketira i njihov moto „Svi za jednog i jedan za sve“, u koji također čvrsto vjeruje. Film počinje Gerdinim glasom kao staricom koja priča priču na svoj način.

Ootto se u početku čini priklonjen nacistima jer ga otac njegovog najboljeg prijatelja nagovara da se pridruži Hitlerovoj mlađeži. Isprva samo nudi svoju pomoć u izvršenju bijega jer ga Gerda na to nagovara, a on ne želi da ona sama pobegne. Odluči poći kako bi zaštitio svoju sestru. Nakon što je dugo razmišljaо o tome, shvaća da bi pomoć Danielu i Sari bila prava stvar. Pritom postaje glavni vođa i zaštitnik grupe. Vješt u rukovanju kompasima i kartama, on vodi grupu prema granici.

Braća i sestre su zrcalne slike jednog drugog, s obzirom na njihovu dob, redoslijed rođenja i raspodjelu uloga (odgovorni i strogi stariji brat, prijateljski raspoložena, hrabra, sretna mala sestra). Također u tehničkom smislu režije i portretiranja likova, postoji nekoliko trenutaka u kojima se braća i sestre ogledaju jedni drugima (npr. u vlaku).

Gerda: "Mi smo samo djeca; nismo mi krivi. Imamo samo jedno drugo."

Moguća pitanja

- 1) Kako biste opisali Saru, Daniela, Gerdu i Otta?
- 2) Postoje li razlike između braće i sestara? Što imaju zajedničko?
- 3) Pričajući priču za laku noć Gerda svakom djetetu pripisuje karakterne crte mušketira. Koje su to karakterne crte i što predstavljaju?

SPOREDNI LIKOVI U FILMU

- Rođak (Pier), teta i roditelji Gerde i Otta. Svi su uključeni u norveški pokret otpora nacistima.
- Ljudi s kojima se djeca susreću prilikom bijega, a koje se ne može lako svrstati u "dobre" i "zle", poput policajca, konduktora, starice, mladog graničara.

Djeca imaju vrlo različita iskustva na početku svog bijega. Daniel i Sarah itekako su svjesni da su u pitanju njihova dobrobit i njihova sloboda. Otto također zna da se našao u ključnoj i opasnoj situaciji. Gerda živi svoj moto "Svi za jednog, i jedan za sve" bez kompromisa, ali možda ne prepoznaje značaj svojih odluka. U njezinu percepciju postoji natezanje užeta između zaigranosti i ozbiljnosti. Što dalje idu na svom putu, to su njihova iskustva bliža dok ih zajedno proživljavaju. Na svom putovanju nailaze na sve vrste stranaca koji ih podržavaju u bijegu ili ih žele spriječiti i izdati.

Moguća pitanja

- 1) S kakvim se ljudima susreću Daniel, Sarah, Gerda i Otto prilikom bijega?
- 2) Kako znaju kome mogu vjerovati?

Odgovori/Primjeri:

- 1) Policajac koji im, dok su im roditelji uhićeni, šapće: Ako se djeca ne pronađu, roditelji mogu kući.
- 2) Strogi konduktor vlaka koji bez riječi razumije da Daniel i Sarah bježe, pušta ih da se voze besplatno i osigurava da izađu iz vlaka neopaženi od strane nacista.
- 3) Starica, pretjerano ljubazna susjeda koja poziva djecu u svoj dom, sprema im obrok i zaokuplja ih sve dok policija, koju je obavijestila, ne stigne u kuću. Možda izgleda kao ljudka stara baka, ali ima Hitlerovu sliku koja visi u spavaćoj sobi.
- 4) Mladi vojnik koji pronalazi djecu u šumi i daje lažnu prijavu svom kapetanu i tako im pomaže u bijegu. Možda misli da je to ispravno, ili ga možda Gerda podsjeća na njegovu mlađu sestruru.

Ottov unutarnji sukob:

Ootto, koji na početku nije odlučan između toga da li je za ili protiv Hitlera i koji je čak jednom bio na nacističkom sastanku, preko Gerde preuzima ulogu pomoćnika i zaštitnika Sare i Daniela, budući da joj ne želi dopustiti da sve napusti sama, i zato što je uvjeren da je to ispravno. Pripremajući auto za bijeg i skrivajući djecu pod vrećama krumpira, pita svog rođaka: "Zašto riskirate za njih? Oni nisu kao mi." Njegov rođak odgovara: "Mi smo ljudska bića i oni su ljudska bića. Pomaganje jedni drugima je ono što ljudi rade."

Potreban je još jedan izravni sukob s Danielom u kući starice na granici, koja ih poziva na večeru i izdaje ih policiji (Otto pronalazi Hitlerovu sliku u spavaćoj sobi, ali tu informaciju zadržava za sebe) —ali tada postaje vodič i zaštitnik grupe i svojim hrabrim naporima odvlači graničare i osigurava da djeca mogu prijeći granicu. Od sve djece on je taj koji doživljava najveću transformaciju.

Moguća pitanja:

- 1) Zašto se Otto muči vidjeti što je "ispravno", a što "pogrešno"?
- 2) Zašto Otto na početku ne želi ponuditi svoju pomoć?
- 3) Zašto je Gerdi tako jasno što treba učiniti?
- 4) Što osobu tjera da promijeni svoje mišljenje i zauzme se za druge ljudе?

ZADACI NAKON GLEDANJA FILMA: LIKOVI

- 1) Opišite Gerdu i Otta. Koje su njihove prednosti i mane i po čemu su brat i sestra slični odnosno različiti?
- 2) Tijekom bijega do Švedske, Gerdi, Ottu, Danielu i Sari pomoći pružaju brojni ljudi. Možete li ih nabrojati i navesti na koji su način pomogli djeci? Bi li njihov bijeg bio moguć da nije bilo tih ljudi?
- 3) Riskirajući svoje živote, roditelji Gerde i Otta skrivaju dvoje židovske djece u svom podrumu. Što mislite zašto su to učinili iako su znali da mogu završiti u zatvoru ili biti ubijeni?
- 4) Zamislite da ste Daniel ili Sara i da se skrivate u podrumu. Što bi vam najviše nedostajalo?
- 5) Starica, koja djeci daje nudi puno kolača i hrane, na zidu svoje spavaće sobe ima slike Isusa i Hitlera. Kada djeca otkriju da simpatizira Nijemcima, naziva Daniela štakorom. Što mislite, zašto mrzi Židove?
- 6) Kada se Gerda, Daniel i Sara sakriju u snijeg ispod srušenog stabla, otkriva ih njemački vojnik, ali to ne spominje ostalim vojnicima. Zašto? Što mislite, kako je razmišljao u tom trenutku?
- 7) Otto, koji je skeptičan prema Židovima, kaže Peru: „Zašto bismo riskirali zbog njih? Oni nisu poput nas.“ Per mu odgovara: „Oni su ljudi, mi smo ljudi i ljudi se međusobno pomažu.“ Što mislite, zašto ova dva dječaka razmišljaju tako različito?

Igra skrivača kao igra za djecu i strategija preživljavanja

Motiv "skrivanja" se uvijek iznova pojavljuje u filmu. Upravo kad se Daniel i Sarah upoznaju, moraju se sakriti od nacista. Gerda se prvi put pojavljuje skrivajući se ispod stola, reagirajući scenu iz Tri mušketira. Otto drži za sebe da je prisustvovao sastanku Hitlerove mladeži. Gerdini i Ottovi roditelji skrivaju činjenicu da rade za pokret otpora, a skrivaju i Daniela i Saru u podrumu svoje obiteljske kuće. Kako priča odmiče, djeci postaje sve teže i opasnije pronaći skrovišta...na otvorenoj cesti tik pred nacistima koji su zauzeti hvatanjem obitelji, ispod vreća krumpira u autu tijekom inspekcije granične policije, u praznoj drvarnici okruženoj zimskom šumom, u šipilji dok im granična policija pokušava ući u trag.

Moguća pitanja:

- 1) U što se u filmu kasnije pretvara dječja igra?
- 2) Koje scene tijekom kojih se djeca moraju skrивati možete zamisliti?
- 3) Koje još stvari moraju biti skrivene u filmu? I zašto?

Upute roditelja:

Za Daniela i Saru:

Kad se Daniel i Sarah vrate i zateknu stan prazan, Daniel pronalazi lijepo cipele svog oca namjerno postavljene. Oni su tajni signal za početak bijega. Otac je bio prisiljen žurno pobjeći u Švedsku, djeca su trebala doći do Gerdinih i Ottoovih roditelja koji su u norveškom pokretu otpora i već su razradili plan kako omogućiti Danielu i Sari da se pridruže ocu u Švedskoj.

Za Gerdu i Otta:

Dok biva uhićen, Gerdin tata govori kćeri: "Božićni darovi su u podrumu, uzmi ih i idi svojoj teti!". Zatim zamoli Otta da se dobro brine o Gerdi. Kada Gerda pronađe Saru i Daniela, razumije očeve upute da ih odvede svojoj teti i odmah se baci na posao da im pomogne da pobjegnu u Švedsku.

Moguća pitanja:

Koje su upute djeca dobila od roditelja?

Pozadina na temu bijega u filmu:

Producentica Cornelia Boysen već je jednom prije odbila scenarij jer nije htjela snimati još jedan film o ratu, ali je ipak drugi put pogledala revidirano izdanje scenarija redatelja Johannea Helgelanda. Tada je bila 2015. godina i izbjeglička kriza, uzrokovana sukobima u Siriji, bila je na vrhuncu. Stoga je zbog dolaska stotina tisuća izbjeglica u Europu tema bijega i bijega bila vrlo rasprostranjena u medijima i društvu. Zbog toga je Cornelia Boysen ipak odlučila snimiti film, pokazujući posebno mladoj publici da su pitanja bijega i bijega trajna pojava u cijelom svijetu. Pogotovo u ratnim vremenima bilo je i ima ljudi koji su prisiljeni napustiti svoje domove, među njima i mnogo djece kojoj je potrebna pomoć.

Pozadina dokumentaraca i fikcije u filmu:

Film je baziran na knjizi Maje Lunde i kroz izmišljenu priču obrađuje istinite događaje i stvari koje su se dogodile na sličan način. To je jasno vidljivo nesmetanim prijelazom s dokumentarnog materijala (crno-bijelog) na stvarni film na početku, kao i danim tragovima i isjećima informacija o ljudima koji su stvarno prešli norveško-švedsku granicu, na kraju filma. Primjer: protagonisti Sarah i Daniel pojavljuju se po prvi put tijekom crno-bijelih dijelova filma koji podsjećaju na dokumentarac. Nakon toga, film dobiva boju i počinje izmišljena priča.

Moguća pitanja:

- 1) Kako počinje film? Što primjećujete, što vidite?
- 2) Kada film prelazi iz dokumentarne građe iz arhive u stvarni film? Što primjećujete na kraju filma?
- 3) Što znači "temeljeno na stvarnim događajima"?

Moguće pitanje o snimanju/perspektivama:

- 1) Koje ste kutove kamere posebno primjetili? Kako kamera izaziva različite emocije?

primjeri:

- Povećanje napetosti na graničnoj kontroli zbog suženog pogleda (kamera na Sari i Danielu)?
- Dugi kadar i pogled kamere pri ulasku u Johnsonovu kuću (pri čemu upadate u zamku starice).
- Iz ptičje perspektive tijekom scene u šumi gdje nacisti traže djecu sa psima. Vojnici su prikazani mali, odozgo.

Plašt

Isprva pregača, a kasnije postaje ogrtač. Služi kao simbol želje za posjedovanjem natprirodnih moći. Gerda želi biti hrabra, poput Portosa hrabrog mušketира, a ogrtač joj daje hrabrost. Ona skida ogrtač tek u kolibi kada shvati ozbiljnost situacije (razočarenje, pogled iza zavjesa) jer joj ponostaje hrane za podijeliti... Sarah je potiče da ga vrati i ispriča priču o tri mušketira. Transformacija pregače u ogrtač može se protumačiti i kao emancipacijski korak za razbijanje stereotipa o ulogama. Želja da se oblači kao superhero često je izraz želje da se može učiniti više nego što je tipično moguće u određenoj dobi.

Pitanja o predmetima i bojama u filmu:

- 1) Što ste primjetili kod boja u filmu? (ima puno plave boje)
- 2) Koja je odjeća jako bitna za priču i što mislite da ona predstavlja?
- 3) Cipele Danielovog i Sarinog oca
- 4) Gerdin ogrtač

RAZNO

- 1) U filmu se više puta evocira priča o tri mušketира. Riječ je o istoimenom romanu iz 1844. francuskoga spisatelja Alexandra Dumasa starijeg, koji prati pustolovine trojice (kasnije četvorice) kraljevih mušketira: D'Artagnana, Aramisa, Porthosa i Athosa. Ova je priča popularna među djecom i odraslima diljem svijeta zbog čega je i više puta ekranizirana. Pronađite više materijala o ovoj priči.
- 2) U filmu vidimo da se Otto služi kompasom i kartom kako bi pronašao pravi put. Znate li čitati karte i na koji način radi kompas? Kada je moguće koristiti takvo znanje?
- 3) Zašto Daniel i Sara ne slave Božić?
- 4) Na početku filma vidimo izvorne crno-bijele snimke na kojima Hitlera oduševljeno pozdravljaju ljudi. Što mislite zašto je Hitler privukao toliko odraslih i mladih?
- 5) Otto je s prijateljem sudjelovao u nacističkom okupljanju na kojem se govorilo kako Židovima nije mjesto u Norveškoj i da su oni krivi za rat. Mislite li da danas ima ljudi koji u to vjeruju?
- 6) Tijekom bijega, Otto i Daniel se svađaju i traže krivca za rat. Gerda tada izjavljuje: „Mi smo samo djeca. Nismo ništa krivi i imamo samo jedno drugo.“ Je li u pravu? Mogu li se djeca ikada okriviti za rat?
- 7) U posljednjem dijelu filma Gerda dugo vremena vjeruje da je Otto upucan. Zašto to misli? Jeste li i vi to pomislili? Pucnjevi su se čuli, ali tko je i u koga pucao?
- 8) Kako je bilo moguće provoditi ovako masovne zločine protiv čovječnosti? Znate li da su mnogi moćnici znali za istrebljenja i nisu učinili ništa da ih spriječe? Detaljnije proučite aspekt kolektivne šutnje.
- 9) Puno je filmova snimljeno na temu židovske djece u bijegu. Među recentnijima valja spomenuti *Fannyno putovanje* i *Torba puna sjećanja*. Jeste li ih već vidjeli? Biste li znali uočiti sličnosti i razlike s filmom *Bijeg preko granice*?
- 10) Sigurno ste čuli i za djevojčicu Annu Frank. Jeste li čuli i za Leu Deutsch? Zvali su je 'hrvatska Shirley Temple'. Znate li što joj se dogodilo?
- 11) S kolegama iz razreda i učiteljem/učiteljicom razmislite o vrijednosti kao što je solidarnost i o riziku kojim su se neki ljudi izložili ne bi li spasili Židove. U tom smislu, proučite život Oskara Schindlera ili nekog hrvatskog pravednika među narodima i njihove taktike zahvaljujući kojima su spasili na stotine Židova.